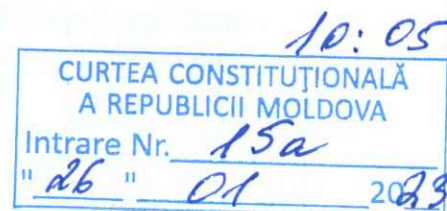

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

str. Alexandru Lăpușneanu nr. 28,
Chișinău MD 2004,
Republica Moldova

SESIZARE

prezentată în conformitate cu art. 25 lit. g) din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și articolele 38 alin. (1) lit. g) și 39 din Codul Jurisdicției Constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995

I. AUTORUL SESIZĂRII

1. Nume/Prenume: Marina TAUBER
2. Funcția: Deputat în Parlament
3. Adresa: mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare 105

II. OBIECTUL SESIZĂRII

Obiectul prezentei sesizări îl constituie art. 13 din Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2023 nr. 357 din 22 decembrie 2022 (Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 435-437 art. 803 din 28 decembrie 2022).

III. CADRUL NORMATIV PERTINENT

Constituția Republicii Moldova

Articolul 1

Statul Republica Moldova

(3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Articolul 4

Drepturile și libertățile omului

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Articolul 7

Constituția, Lege Supremă

Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.

Articolul 8

Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale

(1) Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

(2) Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.

Articolul 9

Principiile fundamentale privind proprietatea

- (1) Proprietatea este publică și privată. Ea se constituie din bunuri materiale și intelectuale.
(2) Proprietatea nu poate fi folosită în detrimentul drepturilor, libertăților și demnității omului.

Articolul 16

Egalitatea

- (1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.
(2) Toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.

Articolul 46

Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia

- (1) Dreptul la proprietate privată, precum și creanțele asupra statului sînt garantate.

Articolul 47

Dreptul la asistență și protecție socială

- (1) Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzînd hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.
(2) Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrînețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.

Articolul 54

Restrîngerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

- (1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.
(2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrîngeri decît celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sînt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.
(3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrîngerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.
(4) Restrîngerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

Articolul 126

Economia

(1) Economia Republicii Moldova este economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă.

(2) Statul trebuie să asigure:

a) reglementarea activității economice și administrarea proprietății publice ce-i aparține în condițiile legii;

b) libertatea comerțului și activității de întreprinzător, protecția concurenței loiale, crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție;

c) protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară;

d) stimularea cercetărilor științifice;

e) exploatarea rațională a pământului și a celorlalte resurse naturale, în concordanță cu interesele naționale;

f) refacerea și protecția mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic;

g) sporirea numărului de locuri de muncă, crearea condițiilor pentru creșterea calității vieții;

h) inviolabilitatea investițiilor persoanelor fizice și juridice, inclusiv străine.

Articolul 135

Atribuțiile

(1) Curtea Constituțională:

a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;

b) interpretează Constituția;

c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;

e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova;

f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;

g) rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice sesizate de Curtea Supremă de Justiție;

h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

(2) Curtea Constituțională își desfășoară activitatea din inițiativa subiecților prevăzuți de Legea cu privire la Curtea Constituțională.

Legislația națională pertinentă

Legea privind sistemul public de pensii

Articolul 1. Obiectul și scopul legii

(1) Prezenta lege stabilește cadrul legal al funcționării sistemului public de pensii, precum și interacțiunea acestuia cu sistemul public de asigurări sociale și cu alte mecanisme statale de protecție socială a populației.

(2) Scopul prezentei legi constă în asigurarea unui sistem de pensii echitabil și sustenabil, care să garanteze un trai decent pentru beneficiarii de pensii.

Articolul 13. Indexarea pensiilor

(1) Pensiile se indexează anual la 1 aprilie.

(2) Coeficientul de indexare constituie rata inflației la sfârșitul anului precedent, exprimată prin creșterea prețurilor de consum în luna decembrie a anului respectiv față de aceeași lună a anului premergător. Coeficientul de indexare se stabilește de către Guvern.

(3) Suplimentul de solidaritate reprezintă o componentă a pensiei care nu se indexează. Cuantumul acestuia variază anual în funcție de indexarea și majorarea pensiei calculate și de evoluția pensiei minime.

Tratatele internaționale relevante

Declarația Universală a Drepturilor Omului

Articolul 22

Orice persoană, în calitate de membru al societății, are dreptul la securitate socială; ea este îndreptățită să obțină satisfacerea drepturilor economice, sociale și culturale indispensabile pentru demnitatea și libera dezvoltare a personalității sale, prin effort național și cooperare internațională, ținându-se seama de organizarea și de resursele fiecărei țări.

Articolul 25

1. Orice persoană are dreptul la un nivel de viață corespunzător asigurării sănătății sale, bunăstării proprii și a familiei, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare, are dreptul la asigurare în caz de șomaj, de boală, de invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în alte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență ca urmare a unor împrejurări independente de voința sa.

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale

Articolul 9

Statele părți la prezentul Pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la securitatea socială, inclusiv asigurări sociale.

Articolul 11

1. Statele părți la prezentul Pact, recunoscând dreptul oricărei persoane la un nivel de trai suficient pentru ea însăși și familia sa, inclusiv hrană, îmbrăcămintă și locuință suficiente, precum și la o îmbunătățire continuă a condițiilor sale de existență. Statele părți vor lua măsuri potrivite pentru a asigura realizarea acestui drept și recunosc în acest scop importanța esențială a unei cooperări internaționale liber consimțite.

2. Statele părți la prezentul Pact, recunoscând dreptul fundamental pe care îl are orice persoană de a fi la adăpost de foame, vor adopta, fiecare în parte și prin cooperare internațională, măsurile necesare, inclusiv programe concrete:

a) pentru a îmbunătăți metodele de producție, de conservare și de distribuire a produselor alimentare prin deplina utilizare a cunoștințelor tehnice și științifice, prin difuzarea principiilor de educație în ce privește alimentația și prin dezvoltarea sau reforma regiunilor agrare în așa fel încât să asigure cât mai bine punerea în valoare și utilizarea resurselor naturale;

b) pentru a asigura o repartiție echitabilă a resurselor alimentare mondiale în raport cu nevoile, ținând seama de problemele care se pun atât țărilor importatoare, cât și țărilor exportatoare de produse alimentare.

IV. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI

La 22 decembrie 2022 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat în lectură finală Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2023 nr. 357.

Art. 13 din lege prevede următoarele:

„Art.13. – (1) Prin derogare de la art.13 din Legea nr.156/1998 privind sistemul public de pensii, în cazul indexării pensiilor din aprilie 2023, coeficientul de indexare nu va depăși creșterea procentuală a veniturilor proprii ale bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2022 față de anul 2021 și se va aplica doar acelei părți din pensie care nu depășește salariul mediu lunar pe economie prognozat pentru anul 2023. Mărimea coeficientului de indexare va fi aprobată de Guvern.

(2) Prin derogare de la art.7 alin.(6) din Legea nr.133/2008 cu privire la ajutorul social, în cazul indexării din aprilie 2023 a venitului lunar minim garantat, coeficientul de indexare va constitui creșterea procentuală a veniturilor proprii ale bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2022 în raport cu anul 2021.”

Este necesar de remarcat faptul că în proiectul legii bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2023, aprobat prin hotărârea de Guvern nr. 835 din 7 decembrie 2022 o asemenea prevedere nu exista. Guvernul nu a prevăzut, inițial nicio derogare de la lege în privința indexării anuale a pensiei.

Redacția votată a art. 13 a apărut în urma unui amendament înregistrat înainte de lectura a doua, prevedere care a fost avizată formal de Guvern dar o reglementare care nu a fost supusă niciunei dezbateri și analize asupra impactului față de cetățeni.

Prin această derogare prevăzută la art. 13 din Legea nr. 357 indexarea anuală din luna aprilie, care, conform formulei de calcul prevăzute la art. 13 din Legea privind sistemul public de pensii, trebuia să atingă cota de cel puțin 30% (raportată la rata inflației), în realitate, va fi de cca 14%, cu o micșorare dublă decât cota legală obligatorie.

Prin acest amendament și această derogare de la lege circa 700 mii de pensionari vor fi afectați direct deoarece vor fi lipsiți de indexarea legală anuală în mărime integrală, raportată la rata inflației. Conform unor calcule aproximative, luând act de numărul de pensionari și rata medie a pensiei, peste 500 de mii de pensionari vor fi lipsiți de o indexare a pensiei de cca 500 de lei lunar, începând cu luna aprilie 2023.

V. PRETINSELE ÎNCĂLCĂRI ȘI ARGUMENTELE DE RIGOARE

Considerăm că prin votarea redacției art. 13 din Legea nr. 357/2022 și aprobarea derogării de la Legea privind sistemul public de pensii Parlamentul Republicii Moldova a depășit cadrul constituțional prevăzut la articolele 46, 47 și 54 din Constituție, în coroborare cu prevederile art. 1 alin. (3), 4 și 126 din Legea Supremă.

Referitor la securitatea juridică și principiului legalității

Conform art. 1 alin. (3) din Constituție, Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Derogarea admisă prin redacția art. 13 din Legea nr. 357 rețrânge drepturile cetățenilor la primirea unor prestații din partea statului aprobate legal, avînd speranța legitimă că vor beneficia de aceste prestații o dată în an la indexare potrivit ratei inflației și creșterii prețurilor de consum.

Este necesar de menționat faptul că legiuitorul nu a operat modificări la legea de bază care prevede modalitatea de indexare a pensiei, adică la art. 13 din Legea privind sistemul public de pensii. Aceste prevederi legale au rămas în vigoare și prevăd următoarele.

(1) Pensiiile se indexează anual la 1 aprilie.

(2) Coeficientul de indexare constituie rata inflației la sfîrșitul anului precedent, exprimată prin creșterea prețurilor de consum în luna decembrie a anului respectiv față de aceeași lună a anului premergător. Coeficientul de indexare se stabilește de către Guvern.

Această formulă de calcul al indexării pensiei a fost modificată foarte des în ultimii ani dar totuși nu era anulată prin altă lege derogatorie.

Prin legea contestată, Parlamentul nu s-a complicat să revadă formula de calcul prevăzută în art. 13 din Legea nr. 156/1998 ci pur și simplu, a intervenit cu un amendament netransparent, cu câteva zile înainte de lectura finală la legea bugetului asigurărilor sociale de stat, adoptînd o nouă normă derogatorie prin care se stabilește o nouă formulă de calcul al indexării, nu potrivit ratei inflației și creșterii prețurilor dar potrivit posibilităților bugetului, cu diminuare de peste 50% din suma prognozată.

Astăzi ne aflăm într-o situație ridicolă dat fiind că avem două norme legale în vigoare din două legi organice care prevăd două formule diferite de calcul al indexării pensiei din 1 aprilie.

Prin adoptarea acestei norme derogatorii care vine să diminueze esențial unele drepturi fundamentale ale omului Parlamentul a sfidat principii generale precum stabilitatea și coerența legii.

Instabilitatea și incoerența legii afectează capacitatea persanelor de a-și planifica acțiunile. Evident, că legea poate fi modificată deoarece stabilitatea nu este un scop în sine. Dar în cazul nostru nu avem o modificare de lege dar avem doua legi de același rang care prevăd reglementări contradictorii. Mai mult ca atât, legea derogatorie a fost adoptată fără o dezbatere veritabilă, fără notificare publică și cu afectarea negativă a așteptărilor legitime.

Principiul așteptărilor legitime face parte din principiul general al securității juridice în dreptul Uniunii Europene, derivat din legile naționale. De asemenea, acesta exprimă ideea că autoritățile publice trebuie nu doar să respecte legea, ci și promisiunile și așteptările pe care le-au creat. Potrivit teoriei așteptărilor legitime, cei care acționează cu bună-credință pe baza legii nu ar trebui dezamăgiți în privința așteptărilor lor legitime. Cu toate acestea, situații noi pot justifica modificări legislative care să înșele așteptările legitime în cazuri excepționale.

Astfel, considerăm că prin adoptarea acestei derogări, în condițiile în care legea de bază nu a fost modificată, Parlamentul a admis sfidarea principiului stabilității și corenței legislative, previzibilității lgeii iar ca rezultat a încălcat principiul securității juridice, un element definitoriu al statului de drept.

În aceste condiții suntem în fața depășirii cadrului constitutional prevăzut la art. 1 allin. (3) din Legea Supremă care garantează principiul legalității și al statului de drept.

Privind dreptul la o protecție socială și trai decent

Adoptând redacția art. 13 din Legea contestată Parlamentul a diminuat o garanție socială prevăzută anterior, a restrâns un drept fundamental al cetățenilor la asigurare socială, la speranța legitimă de a beneficia de pensie indexată conform ratei inflației și creșterii prețurilor de consum, adică de un drept la proprietate, fapt ce afectează direct nivelul de un trai decent.

Argumentele economice ale Guvernului sau al deputaților care au înaintat acest amendament antisocial nu pot fi luate în calcul în condițiile în care au fost găsite miliarde de lei pentru cheltuieli care nu sunt atât de stringente (de ex procurarea armamentului etc) iar pentru a respecta legea și de a indexa (nu de a majora) pensia care vine doar să asigure un nivel de protecție socială cel puțin nu mai jos decât anul precedent, nu s-au găsit mijloace financiare.

Este necesar de menționat că pensia nu este o favoare sau un cadou al statului către pensionari. Pensia reprezintă un drept financiar dobândit legal de cetățeni prin achitarea contribuțiilor de asigurări sociale. Acest drept este garantat de stat în virtutea legii. Acest drept nu poate fi diminuat sau anulat prin decizie politică sau în dependență de capacitățile financiare ale statului.

Indexarea pensiei nu este o majorare. Acest mecanism a fost instituit pentru a păstra puterea de cumpărare dat fiind creșterea prețurilor și inflația anuală.

Ca urmare a creșterii prețurilor și inflației statul obține permanent încasări majorate la buget dat fiind că sunt majorate proporțional taxele și impozitele. Este un proces economic și financiar obișnuit. Prețurile cresc, taxele cresc și respectiv încasările cresc iar bugetul se majorează proporțional. Anume pentru a păstra puterea de cumpărare cel puțin la același nivel este necesară indexarea pensiei. Aici nu vorbim de majorare sau recalcul al pensiei. În caz de majorarea atunci este dreptul statului să decidă dat fiind posibilitățile financiare. Dar când vorbim de indexare aceasta nu este un privilegiu, este o necesitate, un drept garantat care nu poate fi diminuat.

Orice diminuare a indexării va însemna, de fapt, o micșorare a pensiei, a puterii de cumpărare, o restrângere a unui drept fundamental garantat de stat, chiar dacă statul are aceste posibilități financiare dacă ar prioritiza corect cheltuielile.

Potrivit unor calcule preliminare (conform ratelor medii), peste 500 de mii de pensionari vor fi „furați” efectiv de stat cu cel puțin 500 de lei lunar, iar în loc de o indexare de peste 30% pensionarii vor primi maxim 14%.

În jurisprudența sa Curtea Constituțională a examinat un șir de sesizări referitoare la asigurarea și protecția socială a mai multor categorii de persoane, având și o jurisprudență consacrată în această privință.

Un atribut al statului de drept constituie caracterul său social, cunoscut în doctrină sub denumirea de stat providențial (*Welfare State*). Art.1 din Constituție, printre caracterele de bază ale statului Republica Moldova, nu consacră expres caracterul său social, însă el decurge din art.126, care stipulează bazele economiei: "Economia Republicii Moldova este economie de piață, de orientare socială [...]".

Caracterul social al statului presupune instituirea unui sistem politic, care ar permite adoptarea unor măsuri adecvate pentru redistribuirea bunurilor conform principiilor echității sociale, astfel încât toți membrii societății să posede un minim garantat de asigurare socială conform art.47 din Constituție. În acest context Curtea reiterează concluzia expusă în Avizul nr.1 din 17.03.1997 asupra proiectului de lege privind modificarea unor articole din Constituția Republicii Moldova despre obligația constituțională a statului de a lua măsuri adecvate pentru asigurarea necesităților vitale ale cetățenilor săi, inclusiv în situații excepționale.

Tot Înalta Curte a stabilit în mai multe rânduri că asigurarea social depinde și de posibilitățile economice și financiare ale statului dar acestea trebuie să fie o excepție și nu o regulă.

Art. 47 din Constituție, intitulat „Dreptul la asistență și protecție socială”, conferă valoare constituțională unuia dintre principiile de bază ale statului democratic. Acest principiu stabilește că dezvoltarea omului liber nu este problema lui personală sau a familiei lui, ci o componentă esențială a politicii de stat. Anume realizările în domeniul protecției și politicii sociale indică nivelul de dezvoltare și prosperitate a statului. Numai dacă există succese în domeniul protecției sociale, se poate spune că statul își realizează obligația constituțională de a apăra drepturile și libertățile omului, de a crea

condiții materiale, politice, juridice și de alt gen pentru exercitarea drepturilor și libertăților, pentru implementarea lor în viață.

Traicul decent se realizează prioritar prin munca cetățeanului și a familiei sale, iar statul, la rândul său, trebuie să contribuie decisiv la ameliorarea condițiilor de viață pentru a asigura un standard civilizată de trai cetățenilor. De aceea, Constituția obligă statul să ia măsuri pentru dezvoltarea economică a societății și protecția socială corespunzătoare (HCC nr. 9 din 03.03.1997), cel puțin prin acordarea posibilității de a presta o muncă remunerată conform exigențelor menționate. În acest sens, statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială corespunzătoare.

Prin obligația statului de a lua măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, legiuitorul constituant a consacrat dreptul cetățeanului la condiții normale de viață. Acest drept prevede ameliorarea continuă a condițiilor de existență, inclusiv asigurarea dreptului la hrană, îmbrăcăminte și locuință satisfăcătoare. Totodată, traiul decent se realizează prioritar prin munca cetățeanului și a familiei sale, iar statul, la rândul său, trebuie să contribuie efectiv la ameliorarea condițiilor de viață ale cetățenilor pentru a se alina standardelor general recunoscute (HCC nr. 58 din 09.11.1999).

În mod evident, statul, urmărind asigurarea unui *nivel de trai decent* pentru diferitele categorii ale populației, reiese din condițiile economice existente și stabilește mecanismele care să asigure măsuri de protecție socială reală. Or mecanismele economice aplicate, conform prevederilor Constituției, se stabilesc doar prin lege (HCC nr. 9 din 03.03.1997).

Asigurările sociale de stat reprezintă un sistem organizatorico-juridic de asistență socială, în limitele căruia cetățenii își exercită dreptul la pensie. Acest drept depinde direct de caracterul activității social-utile a cetățenilor și se exercită, în conformitate cu legislația, prin sistemul public de pensii contra riscurilor sociale reprezentate de pierderea capacității de muncă (din cauza vârstei înaintate, invalidității) sau de pierderea susținătorului (HCC nr. 27 din 18.05.1999).

Luând în considerație faptul că dreptul cetățeanului la asigurarea cu pensie (pentru limită de vârstă, pentru vechime în muncă etc.) depinde direct de caracterul activității social-utile prestate, **cuantumul pensiei, odată stabilit, nu poate fi micșorat, iar plata pensiei fixate nu poate fi suspendată printr-un act normativ adoptat ulterior. Diminuarea cuantumului sau suspendarea plății pensiei sunt posibile numai în cazurile în care la stabilirea ei au fost comise abuzuri sau alte încălcări ale legii** (HCC nr. 4 din 27.01.2000).

Protejarea drepturilor, libertăților, intereselor legitime ale cetățenilor, respectarea principiilor egalității și echității sociale constituie componente obligatorii ale oricărui act legislativ. În realizarea politicii în domeniul asigurărilor sociale de stat, legiuitorul, în limitele atribuțiilor ce-i revin, este în drept să opteze pentru diverse soluții de reglementare și concretizare a conținutului drepturilor sociale și economice, însă el este obligat, potrivit art. 16 din Constituție, să respecte principiile echității sociale și egalității, care, în societatea modernă, reprezintă valori supreme.

La determinarea temeiurilor juridice, a condițiilor de stabilire și plată a pensiilor, a modalităților de calculare a cuantumului pensiei, **legiuitorul are obligația de a ține cont de faptul că asigurările sociale stabilite anterior nu pot fi anulate fără a fi substituite prin măsuri echivalente.** Noile prevederi legale se vor aplica numai pentru viitor și numai față de persoanele care au solicitat acordarea pensiei după intrarea acestora în vigoare, fără a se aduce atingere drepturilor de pensie stabilite anterior (HCC nr. 9 din 30.03.2004).

Elaborarea legislației naționale trebuie să fie bazată pe principiile și standardele legale internaționale – care este o condiție obligatorie pentru integrarea Republicii Moldova în Comunitatea Europeană, însă cu părere de rău majoritatea clasei politice din țara noastră nu conștientizează acest adevăr odată ce adoptă legi neconstituționale.

Potrivit Hotărîrii Curții Constituționale nr.9 din 30 martie 2004 protejarea drepturilor, libertăților, intereselor legitime ale cetățenilor, respectarea principiilor egalității și echității sociale constituie componente obligatorii ale oricărui act legislativ.

Dispozițiile Constituției Republicii Moldova stipulate în art.47 garantează și protejează drepturile omului la asistență și protecție socială, la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, bătrînețe sau în alte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.

Dreptul la pensie, ca drept constituțional, nu poate fi îngrădit, iar realizarea de către pensionari a unor venituri, care le permit să-și asigure un trai decent, nu constituie un temei pentru îngrădirea acestui drept bănesc subiectiv, atît timp cît asigurarea cu pensii este una mizeră în raport cu munca prestată, anii de cotizații și situația economică.

Curtea Constituțională în Hotărîrea nr. 27 din 18.05.1999 a specificat că „realitatea ce s-a creat în Republica Moldova referitor la garantarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor și reiese din premisa că dificultățile în asigurarea socială a cetățenilor nu decurg din voința sau acțiunile lor”, fapt valabil și în ziua de azi.

Caracterul social al statului presupune instituirea unui sistem politic, care ar permite adoptarea unor măsuri adecvate pentru redistribuirea bunurilor conform principiilor echității sociale, astfel încât toți membrii societății să posede un minim garantat de asigurare socială conform art. 47 din Constituție (HCC 27/2011).

Sigur că statul are o marjă mare de stabilire a drepturilor sociale reieșind din posibilitățile financiare ale statului. Totodată, statul este obligat să respecte garanțiile statuate la art. 47 din Constituție atunci când măsurile de asigurare socială se devalorizează sub minimumul mijloacelor de subzistență necesare persoanei pentru un trai demn (HCC 27/2011).

Prin acțiunile sale, legiuitorul a încălcat drepturile cetățenilor care au fost dobîndite în mod licit.

Curtea a subliniat anterior că normele privind protecția de stat, asigurarea materială și socială, inclusiv asigurarea cu pensii, consfințite în legile anterioare, nu pot fi anulate sau modificate.

La adoptarea normelor legale contestate legiuitorul n-a ținut cont de concluziile cuprinse în hotărârile Curții Constituționale nr. 9 din 3 martie 1997, nr. 38 din 15 decembrie 1998, nr. 19 din 29 aprilie 1999, nr. 27 din 18 mai 1999, nr. 58 din 9 noiembrie 1999*, nr. 4 din 27 ianuarie 2000, nr. 46 din 25 octombrie 2001, prin care Curtea s-a pronunțat asupra constituționalității actelor legislative ce reglementează subiecte asemănătoare.

Dreptul subiectiv, constituit în baza unei legi anterioare, nu poate fi atins de cel născut sub imperiul unei legi posterioare. Legea nouă nu este susceptibilă aplicării unor fapte din trecut, cazurile contrare intrând în contradicție cu art. 22 din Constituție. Conform regulii generale, legea nouă poate modifica regimul juridic al dreptului anterior, îl poate suprima sau îl poate înlocui cu un alt drept, însă legea nouă nu poate desființa modalitatea prin care legea anterioară a instituit dreptul respectiv și efectele lui.

Prin adoptarea modificărilor și completărilor menționate, Parlamentul a ignorat în totalitate prevederile art. 47 din Legea Supremă care stabilește clar că statul este obligat să ia măsuri pentru ca **orice om să aibă un nivel de trai decent**, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare. Cetățenii au **dreptul la asigurare** în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.

Garantarea dreptului de proprietate

Prin diminuarea abuzivă a nivelului de indexare obligatorie a pensiei Parlamentul admis o ingerință în dreptul de proprietate a sute de mii de pensionari. După cum am remarcat, indexarea nu este majorare, nu este o discreție a statului ci este un drept garantat dobândit legal, o necesitate vitală pentru a păstra puterea de cumpărare. Prin micșorarea formulei de calcul și micșorarea de două ori a sumei care urma să fie indexată, cetățenii vor fi lipsiți de mijloace financiare, de un bun care reprezintă o speranță legitimă garantată de lege.

Art. 46 din Constituție garantează dreptul la proprietate privată și protecția acesteia. Prin conținutul său el exclude posibilitatea îngrădirii, prin utilizarea pârgurilor economice și sociale, a dreptului la proprietate privată. Consacrându-l ca instituție juridică și ca unul din drepturile fundamentale ale persoanei, dispozițiile acestui articol obligă statul și ceilalți titulari ai puterii publice să respecte proprietatea și să se abțină de la orice acțiune ce ar aduce atingere acestui drept (HCC 38/99).

Dreptul de proprietate conferă titularului său atributele posesiei, folosinței și dispoziției asupra unor bunuri. Conform normelor constituționale, lipsirea

proprietarului, prin intermediul unei legi, de unul dintre atributele dreptului de proprietate certifică îngrădirea dreptului său deplin la proprietate (HCC 40/01).

Prin dreptul de dispoziție asupra proprietății se înțelege posibilitatea general recunoscută și garantată a proprietarului de a întreprinde asupra bunurilor pe care le deține orice acțiuni cu consecințe juridice, inclusiv acțiuni de vânzare-cumpărare, donație, schimb etc (HCC 5/06).

Curtea a accentuat că un drept atribuit legal unei persoane nu poate fi stins pentru motive ilegale sau prin forța unor condiții impuse în mod arbitrar (HCC 5/06).

Curtea Europeană a statuat cu valoare de principiu că noțiunea de „bun” din art. 1 la Convenția Europeană are o semnificație autonomă și nu se limitează numai la proprietatea asupra unor bunuri corporale, astfel încât pot fi considerate parte a dreptului de proprietate și alte drepturi și interese materializate prin active. De asemenea, în sensul convenției, noțiunea de „bunuri” cuprinde bunuri mobile, imobile, alte bunuri reale. Dar și „speranța legitimă” de a obține un avantaj patrimonial (HCC 11/16).

Veniturile viitoare nu pot fi considerate „bunuri”, cu excepția cazului în care dreptul a fost deja câștigat și este sigur că va fi plătit. (Koivusaari vs Finlanda)

Autoritățile naționale sunt în măsură să aprecieze unele situații și pot adopta acțiuni prin care s-ar limita drepturile garantate, dar repectând întotdeauna principiile legalității, proporționalității și legitimității scopului urmărit. În acest sens, Curtea a considerat că invocarea crizei economice sau a dificultăților financiare pentru restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale este inadmisibilă (HCC 19/11).

Curtea a notat că restrângerea unor drepturi trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și să nu aducă atingere existenței dreptului sau a libertății (HCC 19/11)

Legislativul nu este liber în acțiunile sale. Pe de o parte, el trebuie să se conducă de interesul colectivității, care nu este unica bază a restricției impuse proprietarului, iar, pe de altă parte, limita admisibilă a unei restricții sociale trebuie să fie determinată de asigurarea existenței dreptului de proprietate privată, prevăzut de art. 46 alin. (1) din Constituție.

Astfel, constatăm că prin adoptarea normei contestate a fost sfidat art. 46 di Legea Supremă.

Referitor la restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale.

Prin normele legale constestate se încalcă prevederile **art. 54** din Constituție, conform cărora în Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

Potrivit art. 54 din Constituție, în Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului. Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri

decît celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sînt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale. Restrîngerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

Alin. (4) al art. 54 precizează că *restrîngerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății*. În acest fel, la condițiile și cazurile când poate fi restrîns exercițiul unor drepturi, se mai adaugă necesitatea respectării a încă două principii: cel al proporționalității și cel al neafectării substanței dreptului.

1. **Principiul proporționalității** presupune că orice restrîngere trebuie stabilită și aplicată numai în scopul pentru care a fost prevăzută și în limitele strict necesare, în funcție de situația care o justifică.

Dacă nu există dispoziții legale care să determine limitele proporționalității, problema se soluționează pornind de la situațiile și circumstanțele concrete (de fapt), care trebuie verificate și apreciate de către autoritatea (instanța) în fața căreia se invocă ne-proporționalitatea (spre exemplu, nu va putea fi restrîns exercițiul dreptului la viața intimă și privată pe motivul că cei care îl exercită completează împotriva siguranței naționale).

În legătură cu principiul proporționalității, este semnificativă ideea că restrîngerea trebuie să se facă în vederea favorizării interesului general.

2. **Principiul neafectării substanței dreptului.** Dacă exercițiul dreptului este doar restrîns, în afara limitelor respective exercițiul este liber, prin urmare, substanța dreptului rămîne neatinsă. Pe de altă parte, acest principiu interzice pierderea unor drepturi dobîndite anterior și reconsiderarea beneficiului produs prin dobîndirea lor, deoarece un drept dobîndit este întotdeauna rezultatul direct al unor factori obiectivi, iar pierdere sau reconsiderarea lui trebuie să aibă suporturi obiective și legale, explicite.

Restricțiile asupra exercițiului unor drepturi sunt prevăzute expres în Legea Supremă și nu pot fi extinse. Orice restricție, înainte de a fi instituită, trebuie raportată la prevederile art. 54 din Constituție, care prevede că restrîngerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății. (HCC 20/2001)

Limitarea exercițiului unor drepturi individuale, în considerarea unor drepturi colective și interese, ce vizează siguranța națională, ordinea publică sau prevenția penală, constituie în permanență o operațiune sensibilă sub aspectul reglementării, fiind necesară menținerea unui just echilibru între interesele și drepturile individuale, pe de o parte, și cele ale societății, pe de altă parte. (HCC 7/2015)

De asemenea, prin diminuarea nejustificată a garanțiilor sociale menționate Parlamentul a încălcat și prevederile constituționale de la art. 126 alin. (2) care prevede că statul trebuie să asigure crearea condițiilor pentru creșterea calității vieții.

Prin micșorarea abuzivă a cuantumului de indexare a pensiei statul nu numai că nu crează condiții de creștere a calității vieții ci favorizează înrăutățirea semnificativă a acesteia, fapt inadmisibil într-un stat de drept în care **demnitatea omului, drepturile și libertățile lui**, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic **reprezintă valori supreme și sînt garantate.**

Respectarea dreptului internațional

Într-un șir de hotărîri anterioare ale sale Curtea Constituțională a reținut următoarele.

Favorizarea progresului social și crearea condițiilor pentru creșterea calității vieții constituie obiective prioritare ale Republicii Moldova. Promovîndu-le cu consecvență, Republica Moldova își afirmă astfel respectul pentru drepturile fundamentale ale omului, enunțate în Declarația Universală a Drepturilor Omului (adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948, semnată de Republica Moldova la 28 iulie 1990) și în alte acte internaționale.

Aderînd, la 28 iulie 1990, la Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptat la 16 decembrie 1966 la New-York, în conformitate cu prevederile art. 2 alin. 1 ale acestuia, Republica Moldova s-a angajat să acționeze atît prin propriul său efort, cît și prin asistență și cooperare internațională, folosind la maximum resursele sale disponibile pentru ca exercitarea deplină a drepturilor recunoscute de Pact să fie asigurată progresiv prin toate mijloacele adecvate, inclusiv prin adoptarea de măsuri legislative.

Conform jurisprudenței CEDO, dreptul la pensie cade sub protecția conferită de art. 1 al Protocolului 1 din Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului care garantează dreptul la proprietate statuînd că orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decît pentru o cauză de utilitate publică în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

În circumstanțele în care dispozițiile contestate diminuează garanțiile sociale ale acestor categorii de persoane, deducem încălcarea art. 1 al Protocolului 1 al CEDO.

Punînd în sarcina statului obligația de a lua măsuri în vederea garantării unui nivel de trai decent cetățenilor săi, legiuitorul constituant a consfințit dreptul lor la condiții normale de viață, care să le asigure sănătatea și bunăstarea, precum și serviciile sociale necesare.

Dreptul la asistență și protecție socială este deosebit de complex. Dificultățile pe care le întîmpină multe state în garantarea și realizarea acestuia determină necesitatea unei cooperări internaționale pentru a se asigura un nivel de trai decent pentru toate ființele umane. Importanța pe care nivelul de trai o are pentru persoană, familie și

societate în ansamblu face ca eforturile individuale ale fiecărui stat să fie completate de eforturile colective ale comunității internaționale. Pe lângă faptul că reprezintă obiectul continuu al preocupărilor organizațiilor internaționale specializate în rezolvarea problemei foametei, malnutriției și asigurărilor sociale, dreptul enunțat este înscris și în unele acte de importanță universală, printre care menționăm următoarele:

1. **Declarația Universală a Drepturilor Omului**, care prevede, în art. 25 alin. (1):

Orice persoană are dreptul la un nivel de viață corespunzător asigurării sănătății sale, bunăstării proprii și a familiei, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare, are dreptul la asigurare în caz de șomaj, de boală, de invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în alte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență ca urmare a unor împrejurări independente de voința sa.

2. **Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale**,

care stabilește, în art. 11:

Statele părți la prezentul Pact, recunoscând dreptul oricărei persoane la un nivel de trai suficient pentru ea însăși și familia sa, inclusiv hrană, îmbrăcămintă și locuință suficiente, precum și la o îmbunătățire continuă a condițiilor sale de existență, vor lua măsuri potrivite pentru a asigura realizarea acestui drept și recunosc în acest scop importanța esențială a unei cooperări internaționale liber consimțite.

Prevederile constituționale din art. 47 urmează a fi interpretate și aplicate prin prisma prevederilor tratatelor internaționale menționate, așa cum prevede art. 4 din Constituție.

Inclus relativ recent în categoria drepturilor și libertăților fundamentale, dreptul la asistență și protecție socială este cunoscut și sub alte denumiri: *dreptul la un nivel de trai decent; dreptul la condiții satisfăcătoare de trai; dreptul la un nivel de viață suficient* etc.

În Republica Moldova normele internaționale au o prioritate mai înaltă față de normele legislației naționale, ceea ce corespunde tendințelor comune de dezvoltare a drepturilor internaționale.

Conform art. 4 din Constituție dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia (art. 8 din Constituție).

Curtea Constituțională prin Hotărârea nr. 55 din 14 octombrie 1999 privind interpretarea unor prevederi ale art. 4 din Constituția Republicii Moldova a reținut că, legiuitorul are obligația de a verifica concordanța dispozițiilor proiectelor de legi cu normele tratatelor internaționale. În cazul în care se depistează o neconcordanță între legislația internă și normele internaționale, legislația internă urmează să fie supusă revizuirii.

Parlamentul Republicii Moldova nu mai ține cont de această obligație adoptând legi neconstituționale, care vin în contradicție cu normele internaționale.

Luând act de argumentele expuse supra, reiterăm concluziile cu privire la depășirea de către Parlament al cadrului constituțional la adoptarea art. 13 din Legea nr. 357/2022 care urmează a fi supuse controlului de constituționalitate de către Înalta Curte.

VI. CERINȚELE SESIZĂRII:

Reieșind din cele menționate și în conformitate cu prevederile art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova, art. 4 și 25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art. 4, 38 și 39 din Codul Jurisdicției Constituționale,

SOLICITĂM:

1. Primirea și acceptarea spre examinare a prezentei sesizări;
2. Exercițarea controlului constituționalității art. 13 din Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2023 nr. 357 din 22 decembrie 2022.

VII. Declarația și semnătura

Autorii prezentei sesizări declară pe propria sa onoare că informațiile prezentate Curții sunt veridice, fapt pentru care semnează:

Semnat, 25 ianuarie 2023

Marina TAUBER

